JESENÍKY — VELKÁ KOTLINA

krásy a zajímavosti

Leo Bureš a Zuzana Burešová

2026

© Leo Bureš, 2026
© Zuzana Burešová, 2026
© Mgr. Tomáš Zahradníček – TZ–*one*, 2026

ISBN: 978-80-7539-328-9 [PDF]

www.vydavatelstvi-eknih.cz

Obsah

Předmluva ... 7

Úvod ... 9

Toponymická a topografická mapa Velké kotliny ... 11

Popisy jednotlivých míst (toponym) podle abecedy ... 12

Publikace autorů vztahující se k Velké kotlině ... 276

Abecední seznam popisovaných lokalit ... 277

Předmluva

Velká kotlina je už na první pohled nápadně odlišná od okolních jihovýchodních svahů Vysokoholského hřbetu. Svými přírodními charakteristikami, především bohatstvím druhů cévnatých rostlin, mechorostů a lišejníků nemá obdobu nikde v Hrubém Jeseníku, ani v celých Vysokých Sudetech. Dávné (1840) Sendtnerovo srovnání se známou alpskou Gamsgrube rozhodně nebylo nadnesené.

Od první poloviny 19. století je Velké kotlina proslulá výskytem vzácných rostlin. V nedávné minulosti byla Velká kotlina opakovaně uváděna jako floristicky nejbohatší lokalita ČR. Nebyla to pravda a uváděný počet druhů cévnatých rostlin vůbec neodpovídal skutečnosti. Když jsme z několikaletých výzkumů a rešerší botanické literatury dali dohromady a publikovali komentovaný přehled druhů Velké kotliny (Jeník, Bureš, Burešová 1983) vyšlo nám několik odlišných čísel: celkem bylo z kotliny uváděno 639 druhů, nám se podařilo potvrdit jen polovinu (333 druhy) a nově nalézt 23 druhů. Podle nových poznatků, revize herbářů i s akceptováním řady taxonomických změn momentální počty vypadají následovně: celkově bylo uváděno 701 druh, námi potvrzených 355, po roce 1983 nově zjištěných 31, taxonomicky nejasných 7, aktuálně tedy celkem 386–393 druhy.

K nejvýznamnějším patří dva stenoendemity Velké kotliny (nerostou nikde jinde na světě!): jitrocel černavý sudetský (viz str. 62) a hvozdík kartouzek sudetský (viz str. 4, 52, 176, 219). Dále jsou to sudetské endemity – zvonek okrouhlolistý sudetský (viz str. 172), jestřábník zelenohlavý a jestřábník zlatoblizný. Za vzácné rostliny lze považovat i ty, které v rámci ČR rostou pouze ve Velké kotlině. K takovým patří např. škarda sibiřská (viz str. 82, 83).

Velká kotlina je proslulá i tím, že v ní kromě horských rostlin rostou i druhy teplomilné a nížinné, např. sasanka hajní a s. pryskyřníkovitá, černohlávek velkokvětý (viz str. 214), zvonek broskvolistý, vítod chocholatý, a že v ní celá řada druhů dosahuje v rámci ČR nejvyšších nadmořských výšek: z dřevin je to např. střemcha obecná, lípa evropská, líska obecná, skalník celokrajný nebo hloh velkoplodý.

Jaké jsou příčiny druhového bohatství rostlin Velké kotliny byla dlouho otevřená a neřešená otázka. V naší dvoudílné monografii jsme příčiny podrobně popsali a doložili. Unikátní druhová pestrost (vysoká biodiverzita) Velké kotliny je dána geodiverzitou a postglaciálním vývojem: sem patří v první řadě petrografické a geomorfologické dispozice (ledovcový kar, devonské přeměněné horniny vrbenské skupiny, včetně vápenců a vápnitých metamorfik) a ojedinělá hydrologická charakteristika (64 pramenů, desítky mokřadů) při vysoké fluktuaci sněhových a vodních poměrů.

V postglaciálním vývoji pak významnou roli sehrála kontinuita bezlesí do současnosti udržována sněhovými lavinami, řícením skal a přirozenou erozí. V posledních staletích k biodiverzitě (a prokazatelně i obohacení flóry) přispěl i člověk různými přímými vlivy, např. hornickou činností, pastvou dobytka, cílovou plochou dělostřelecké střelnice, kosením atd.

Úvod

Při dlouholetých geobotanických výzkumech Velké kotliny jsme každoročně nafotili stovky až tisíce fotek. Pro obsažnou dvoudílnou monografii, kterou vydalo nakladatelství Academia v letech 2022 a 2023, jsme využili jen 1960 a 1270 fotek, vybraných především z odborného hlediska. Do této knížky jsme vybírali fotografie hlavně podle „líbivosti" a zajímavosti. Uspořádání fotografií je podle místní toponymie. V opakovaně publikovaném místním pojmenování (poprvé v roce 1983) jsme výrazná místa Velké kotliny – skály, stráně a stupně pojmenovali podle významných přírodovědců, kteří v Jeseníkách působili. Z množství kotlinových hydronym (pojmenovaných většinou podle dřevin) jsme do této knížky vybrali jen čtyři: Moravici, Vrbový potok, Čtyři prameny a Růžičkovu tůňku. Ve Velké kotlině je také mnoho vodopádů, trvalých i občasných. Jejich fotografie jsme přiřadili k popisovaným místům – oronymům. Při výběru fotografií z posledních let (od roku 2019) vznikla samostatná kolekce, dokumentující změny, které velká, resp. dlouhá lavina z ledna 2019 způsobila.

Při výběru jsme nemohli použít fotky, publikované ve výše zmíněné dvoudílné monografii, ale i tak jsme měli z čeho vybírat. Fotografie jsou minimálně upravované, zvláště pak podzimní záběry jsou neuvěřitelně barevné. Opravdu to není práce photoshopu, ale dílo přírody.

Některé ze starších fotografií, jež jsme do této knížky zařadili, je už teď možné považovat za „historické": aktuální stav (2026) je jiný. Během 56 let, co Velkou kotlinu známe, jsme zaregistrovali mnoho změn, nejen ve vegetaci. Proto u všech zde publikovaných fotografií uvádíme přesné datum jejich pořízení.

Pokud Vás fotografie zaujaly a chtěli byste se o Velké kotlině dozvědět víc, zmiňovaná monografie („Fenomén Velká kotlina 1 – Flóra, vegetace fauna" a „Fenomén Velká kotlina 2 – Geodiverzita, biodiverzita, ochrana přírody") jsou k dispozici na e-shopu nakladatelství Academia.

Toponymie Velké kotliny

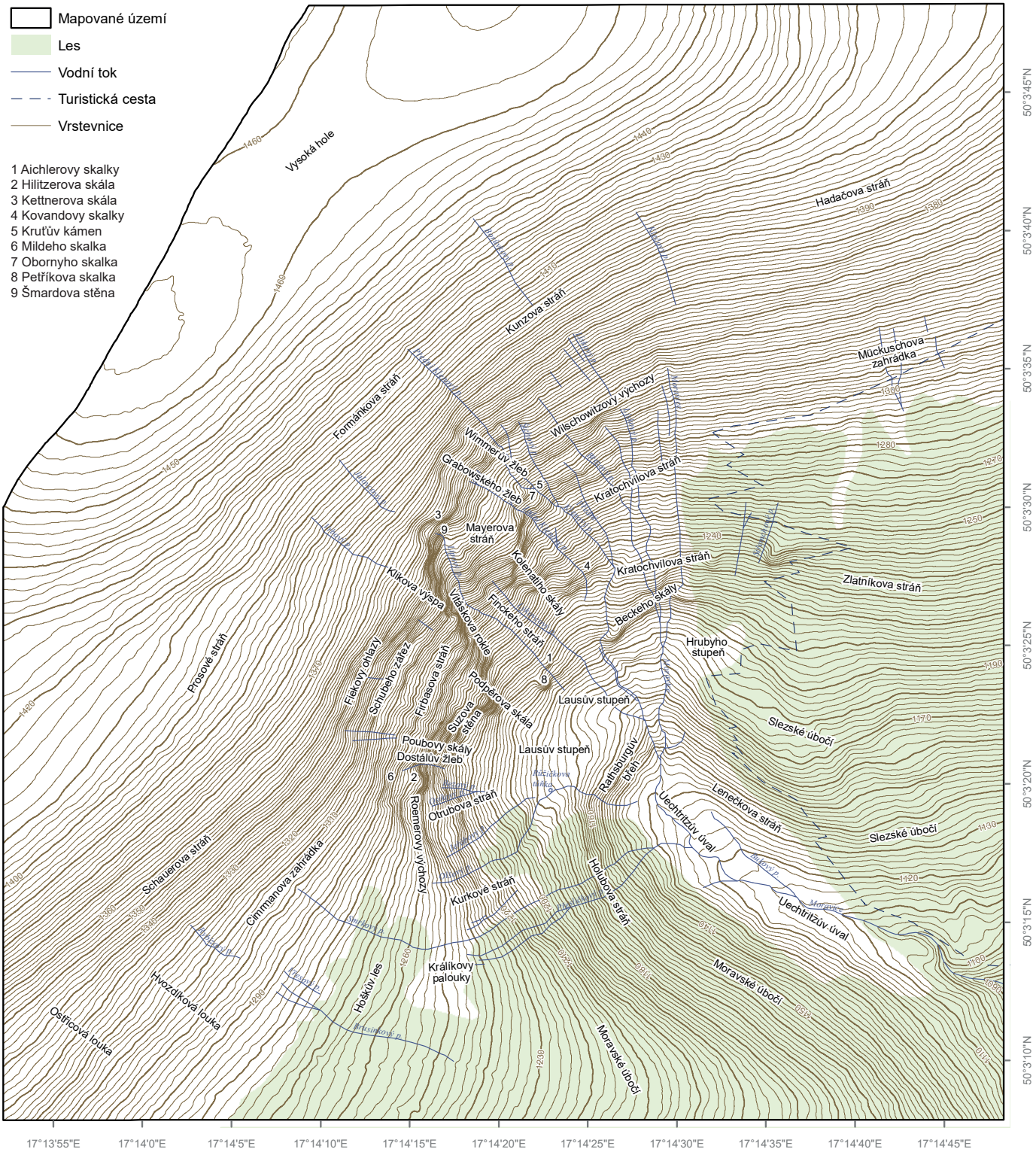

Toponyma: L. Bureš
Vodní toky, les: L. Bureš
Výškopis: DMR 5G, ČÚZK
Kartografické zpracování: M. Adamec

0 100 200 400 m

Interval vrstevnic 2 m
Souřadnicový systém WGS 84

AICHLEROVY SKALKY

Tři různě velké skalní výchozy na Finckeho stráni. Největší je horní skalka z vápnitých fylitů, střední a dolní skalka je z provrásněných fylitů s křemennými sekrecemi.

Ing. Jaroslav Aichler, CSc. (1955–2008) byl významný jesenický geolog, vedoucí jesenického pracoviště Geologické služby, expert na ložiskovou geologii zlata.

Osladič obecný (*Polypodium vulgare*) ve štěrbině dolní Aichlerovy skalky. 29. 4. 2016

Vlevo velká Petříkova skalka, vpravo od ní nad sebou tři Aichlerovy skalky. 7. 5. 2015

Dymnivka dutá (*Corydalis cava*) pod horní Aichlerovou skalkou. 10. 5. 2016

Horní skalka má výraznou foliaci vápnitých metatufů. 19. 4. 2016

Dolní skalka je členitá, silně provrásněná a prokřemenělá. 17. 4. 2016

Prostřední Aichlerova skalka je nejnižší, je z provrásněných fylitů s velkými křemennými sekrecemi. 8. 6. 2026

Detail čela prostřední skalky. 8. 6. 2026

BECKEHO SKÁLY

Vrstevnicově uspořádané skalní výchozy na dolním konci Kratochvílovy stráně, tvořené disharmonicky zvrásněnými fylity, místy s drobnými čočkami karbonátu. V době jarního tání sněhu vytváří Moravice, Lískový potok a Březový potok na těchto skalách impozantní vodopády.

Prof. Dr. Friedrich Johann Karl Becke (1855–1931) byl profesor mineralogie na vídeňské univerzitě, od roku 1921 její rektor. Věnoval se především petrografii metamorfik, v roce 1892 publikoval základní studii o geologické stavbě Hrubého Jeseníku.

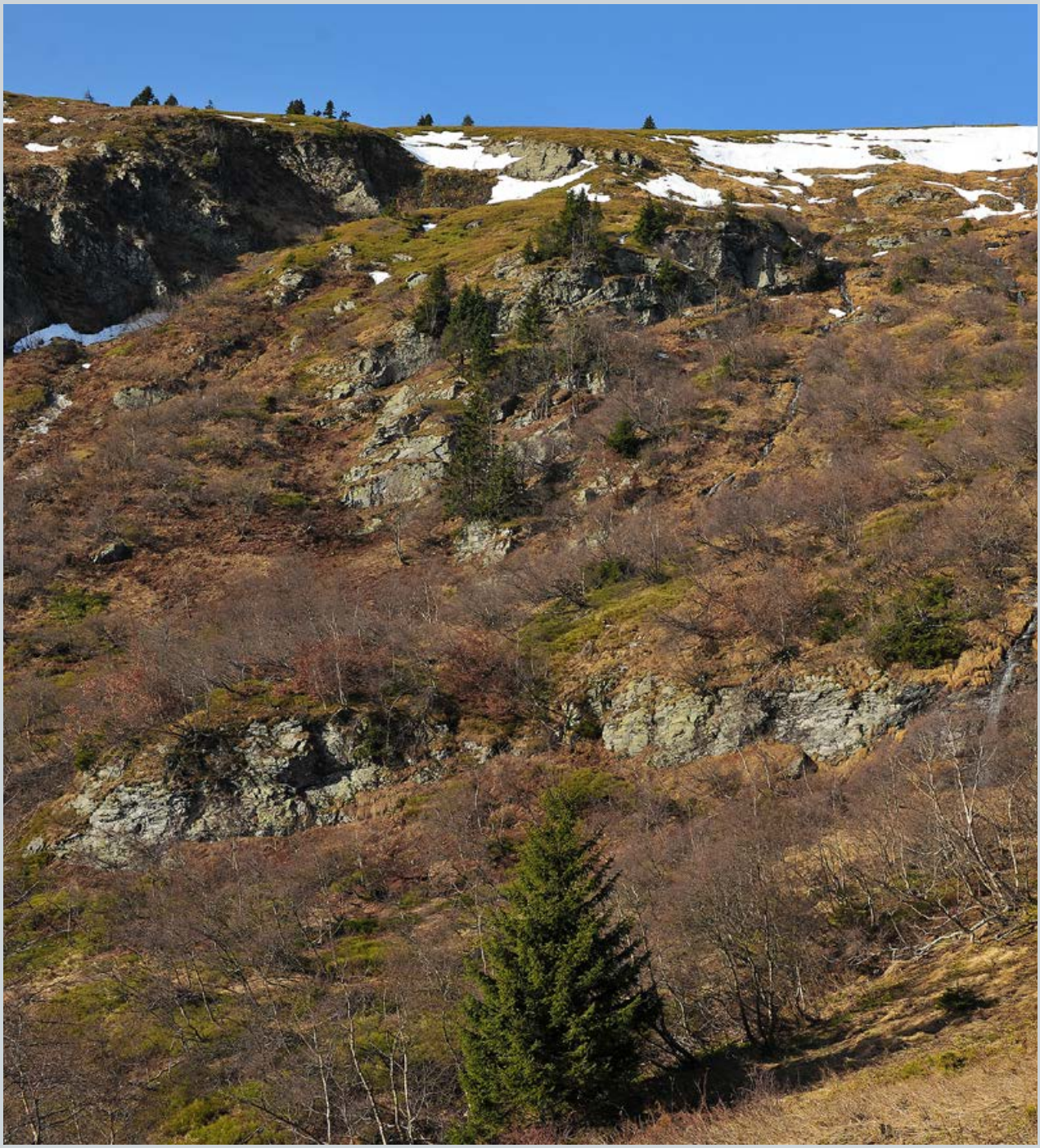

Pohled z Hrubyho stupně: v popředí Beckeho skály, nad nimi Kolenatiho skály a závěr Vitáskovy rokle. 20. 11. 2009

Na SV konci Beckeho skal je kaskádovitý vodopád Moravice, na rozdíl od dvou dalších fungující celoročně. 10. 12. 2015

Dva další vodopády – Březového potoka (vlevo) a Lískového potoka (vpravo) jsou k mání pouze v době tání sněhu. 7. 5. 2015

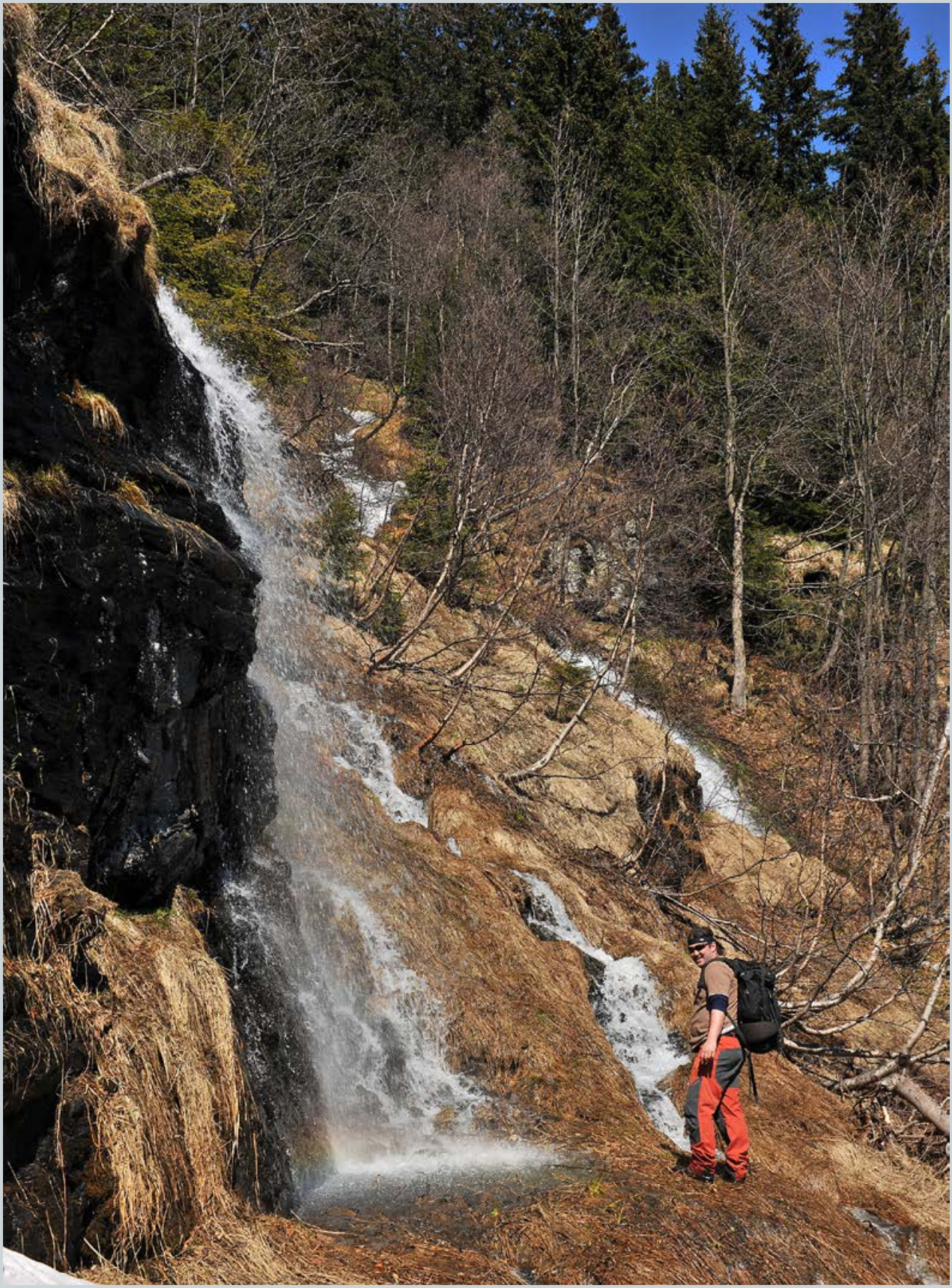

Vodopád Březového potoka, za kamarádem Lískový potok, vzadu Moravice. 30. 4. 2012

Vodopád Březového potoka. 17. 4. 2016

Vodopád Březového potoka v době tání sněhu. 17. 4. 2016

V popředí kaskádovitý vodopád Moravice, uprostřed nahoře schovaný mezi smrky vodopád Lískového potoka, vlevo vodopád Březového potoka. 30. 4. 2012

Vodopád Moravice v létě už má podstatně méně vody. 17. 6. 2014

CIMRMANOVA ZAHRÁDKA

Území parkové alpínské hranice lesa s hlubokými, většinou vápnitými půdami, které bylo v minulosti ovlivněno pastvou skotu. Botanicky významné, druhově velmi bohaté a květnaté subalpínské nivy – metlicové, krátkostébelné a upolínové. Pro tuto knihu jsme území rozdělili na tři části: tato první sahá od hrany karu po Rybízový potok, za ním navazuje na Hvozdíkovou louku. Pod Cimrmanovou zahrádkou je Hoškův les, nad ní Schauerova stráň zarostlá borůvčím.

Tak důležité území nebylo možné pojmenovat po nikom jiném než právě po J. Cimrmanovi, jehož několikaletý pobyt v těchto odlehlých končinách a především výsledky jeho pečlivé zahradnické práce při množení vzácných rostlin bohužel dlouho unikaly pozornosti odborné veřejnosti.

Světlík lékařský pestrý (*Euphrasia officinalis* subsp. *picta*) roste v ČR pouze ve Velké kotlině a v Mezikotlí. 6. 8. 2014

Bohatě kvetoucí světlík lékařský pestrý (*Euphrasia officinalis* subsp. *picta*) v Cimrmanově zahrádce. 15. 8. 2012

Právě ve Velké kotlině, kde je nejpočetnější populace světlíku pestrého, závisí jeho existence na udržování nízkých a řídkých trávníků, které by ho za květu nepřerůstaly a kde by se semena této vzácné jednoletky mohla uchytit. 2. 8. 2016

Co si lze představit pod odborným geobotanickým termínem „parková hranice lesa“ vyjadřuje tento záběr (se Smrkovým potokem v levém dolním rohu). 1. 7. 2016

Pramen Smrkového potoka – hlavní vodoteč Cimrmanovy zahrádky. 23. 5. 2017

Světlík pestrý byl dříve v Jeseníkách mnohem hojnější, rostl asi na 18 lokalitách. 18. 7. 2017

Tučnice obecná (*Pinguicula vulgaris*) na Smrkovém potoce. 16. 6. 2016

Chlupáček oranžový (*Pilosella aurantiaca*) v Cimrmanově zahrádce. 1. 7. 2016

Mochna zlatá (*Potentilla aurea*) v Cimrmanově zahrádce. 7. 6. 2019

Na kamenech a štěrku v korytě Smrkového potoka je hojný také suchopýrek alpský (*Trichophorum alpinum*). 19. 7. 2024

Pouhých 6 cm vysoká vrbovka žabincolistá (*Epilobium alsinifolium*) roste přímo v mechu na prameni Smrkového potoka. 19. 7. 2024

CIMRMANOVA ZAHRÁDKA – HVOZDÍKOVÁ LOUKA

Hvozdíková louka navazuje na Cimrmanovu zahrádku. Hranici s ní tvoří Rybízový potok. Prostor Hvozdíkové louky představuje mozaiku subalpínských květnatých niv a ostrůvků borůvčí. Navíc jsou tu velké a husté upolínové nivy. Hvozdík pyšný alpínský (*Dianthus superbus* subsp. *alpestris*) roste i na Ostřicové louce a v Cimrmanově zahrádce, zde je ale nejpočetnější část jeho populace.

Kvetoucí hvozdík pyšný alpínský (*Dianthus superbus* subsp. *alpestris*) zde v nízkostébelné květnaté nivě, na následující stránce v řídkém porostu bezkolence modrého (*Molinia caerulea*). 19. 7. 2024

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy Jeseníky – Velká kotlina: krásy a zajímavosti**.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.